

Олена ПАЦЕЄВСЬКА
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ПОЛОНІСТІВ У ВНЗ

Досліджується місце лінгвокраїнознавства в системі підготовки полоністів у ВНЗ, визначаються складові лінгвокраїнознавчої компетенції (ЛКК). Розглянуто і проаналізовано прийоми роботи та навчальну літературу і допоміжні матеріали курсу.

Ключові слова: лінгвокраїнознавство, лінгвокраїнознавча компетенція, діалог культур, навчальний матеріал, методика навчання.

The article deals with a place of linguistic regional geography in a system of preparation of polonists in Academy, defines components of linguistic regional geography competence. The author monitored and analysed methods of work and educational literature, also additional materials of course.

Key words: linguistic regional geography, linguistic regional geography competence, dialogue of cultures, educational materials, principles of studies.

Artykuł zawiera rozważania o miejscu lingwodydaktyki w systemie nauczania polonistów w szkole wyższej. Autor artykułu wyznacza elementy składowe kompetencji lingwodydaktycznej, bada i analizuje metody oraz literaturę, a także dodatkowe materiały programu nauczania.

Słowa kluczowe: lingwodydaktyka, kompetencja lingwodydaktyczna, dialog międzykulturowy, materiał nauczania, metodyka nauczania.

У сучасній університетській освіті продовжує зростати роль лінгвокраїнознавства як фактора, який змінює не лише рівень володіння студентами іноземною мовою, знань про країну, мова якої вивчається, а й такого, що впливає на особистість в цілому, тобто на її освітні ціннісні орієнтації, життєві плани, професійні потреби, прагнення до мети. Університетська освіта ставить собі за мету оволодіння випускниками сучасними формами міжособистісного та міжнаціонального спілкування на тлі сформованого принципово нового багатовимірною соціокультурного простору. У таких умовах змінам піддається сам характер соціалізації молодого покоління. Перед системою освіти постає завдання підготовки студентів до культурного, професійного і особистого спілкування із представниками країн, що мають інші соціальні традиції, суспільний устрій та мовленнєву культуру. В Інституті філології КНУ імені Тараса Шевченка формуванню лінгвокраїнознавчої компетенції полоніста приділено увагу у Х семестрі підготовки фахівців. Курс розраховано на 17 лекційних, 17 практичних годин, 3 модульні

контрольні роботи, завершується іспитом.

Метою курсу є оволодіння майбутніми магістрами умінь і навичок аналізу доступних навчально-методичних, матеріалів, добору різноманітних теоретичних та ілюстративних джерел підготовки навчальних завдань у рамках діяльності викладача іноземної мови (польської), підготовки програми і плану занять, системи вправ і тестів. Сучасна методика навчання іноземної мови не виключає участі не носіїв мови, які здобули відповідну і достатню методичну, філологічну і культурологічну підготовку, у процесі навчання мови як іноземної. Особливо корисним такий фахівець може виявитися тоді, коли специфіка L1, тобто усіх мов, що ними вже володіє або з якими контактував слухач, є аналогічною L1 викладача, а інтерференційні процеси, що виникають у процесі контакту L1 та L2, є прогнозованими і належать до власного досвіду педагога.

Готуючи магістрів-філологів і викладачів, необхідно у рамках кожної дисципліни накреслити для них обидва шляхи – науковця і викладача. Тому ми пропонуємо у курсі лінгвокраїнознавства розглянути як суто теоретичне підґрунтя цієї дисципліни, так і використати прагматичний її апарат.

Вивчаючи цю дисципліну, студент повинен оволодіти теоретичними і практичним знаннями з контрастивної і зіставної лінгвістики, когнітології, національної комунікативної культури, методики навчання іноземних мов. Практичні уміння передбачають, окрім згаданого вище, навички виявлення національної специфіки лексем на матеріалі зіставного вивчення словникових статей двомовних словників. Матеріал курсу може залучатися для написання магістерських робіт та підготовки наукових виступів.

Знайомство із культурою країни, мова якої вивчається має довгу традицію, що бере свої витoki ще з античності. У навчанні живих мов із кінці XIX століття на перше місце водночас із усним мовленням висувається ознайомлення з реаліями країни. Особливо це характерно для німецької лінгводидактичної школи. У нас різноманітні відомості про ту чи іншу державу, що викладаються у рамках вивчення іноземної мови, прийнято називати країнознавством, у Німеччині – культурознавством (Kulturkunde), в американських навчальних закладах викладаються курси «мови і території» (language and area), у французькій методичній школі побутує поняття «мова і цивілізація» (langue et civilisation), у польській методиці використовується термін «знання про країну цільової мови» (wiedza o języku kraju docelowego) або «культурознавство, країнознавство» (kulturoznawstwo, krajoznawst-

wo) [5, 13]. Лінгвокраїнознавство є частиною лінгводидактики і слугує інтересам, завданням і потребам навчання іноземних мов. Її змістом є культура країни, мова якої вивчається, яка стала предметом співвивчення у навчанні цієї мови. Лінгвокраїнознавство базується на розумінні мови як суспільного явища. Соціальний характер мови виявляється, передусім, у її функціях: комунікативній (бути засобом спілкування) та кумулятивній (виступати скарбницею накопиченого колективного досвіду). Об'єктом лінгвокраїнознавства, окрім реалій та лакун, є також особливості мовної картини світу, характерної для мови, що вивчається. Без залучення екстралінгвістичних відомостей неможливо повно вивчити мову, тобто у тих її значеннях і в тому функціонуванні, що є реально притаманними носіям мови. Усім, хто має справу із оригінальною художньою літературою чи суспільно-політичною літературою, пресою чи спілкується із носіями мови, знайоме відчуття неповного розуміння, коли йдеться про національно-специфічні особливості культури, побуту, звичаїв, невербального спілкування.

Лінгвокраїнознавство має власний мовний матеріал, для презентації якого використовуються конкретні прийоми і способи. Водночас лінгвокраїнознавство може бути включене до роботи над мовним матеріалом будь-якого характеру, передусім текстового характеру. Своїм завданням дисципліна ставить вивчення одиниць мови, що найбільш яскраво відображають особливості народу-носія мови і середовища його існування, як це визначає Томахін Г.Д [6]. Володіння лінгвокраїнознавчою чи соціокультурною компетенцією є необхідним передусім для перекладача, що забезпечує можливість розуміння іншомовного тексту з усіма нюансами значення, включаючи підтекст, ілюзії, натяки, іншу інтертекстуальну інформацію фонового характеру, і вже на підставі цього обирати стратегію перекладу і реалізувати її.

Закладений у програмі зміст іншомовної ЛКК: 1) визначається її принципами; 2) базується на міжнародних рівнях володіння мовою (відповідно до ЗЄР) та професійних і навчальних умінь; 3) відповідає національним кваліфікаційним рівням досягнень; 4) охоплює *професійний та академічний зміст* (сфери предметних знань); *ситуативний зміст* (контекст, у якому представлені матеріали, види діяльності тощо); *прагматичний зміст* (необхідні практичні та корисні вміння); 5) враховує попередній досвід студентів, їхні потреби в навчанні та кінцеві результати.

Проблеми визначення мети та змісту формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів-філологів досліджувались В.Г.Костомаровим, Є.М.Верещагіним, Г.Д.Томахіним, Н.Ф.Бориско,

С.Ю.Ніколаєвою, Н.К.Скляренко та ін. Дослідженню змісту СКК студентів технічних спеціальностей присвячено роботи В.М.Топалової та М.Г.Корочкіної.

Національно-культурний компонент змісту навчання польської мови передбачає ознайомлення студентів з культурно-побутовими особливостями, типами службових відносин, стилями управління, ієрархічного підпорядкування, манерою спілкування та нормами комунікативної поведінки потенційних партнерів у процесі професійної діяльності. Національно-культурний компонент у навчанні іноземної мови (польської) базується на сформованій соціокультурній компетенції студентів, яка мала закласти підвалини знань з історії, географії, літератури, державного устрою, загальної культури та мовного етикету народів, мова яких вивчається. Таким чином, першою складовою змісту ЛКК з іноземної мови стали *інтегровані професійні соціокультурні знання, реалізовані в практичних навичках комунікативної поведінки, змодельовані в процесі вивчення іноземної мови.*

Одним з найважливіших аспектів підготовки магістра полоністики є становлення фахівця, який володіє основами міжкультурної комунікації, орієнтований на досягнення взаємоузгоджених дій з носієм відмінної культури. Це засвідчують роботи А.М.Алексюк, В.С.Болгаріної, Н.Ф.Бориско, Е.М.Верещагіна, С.У.Гончаренко, І.А.Зимньої, І.А.Зязюна, В.Г.Костомарова, В.В.Краєвського, В.С.Лутай, Р.П.Мільруд, С.Ю.Ніколаєвої, Г.В.Онкович, Л.П.Пуховської, І.Ю.Пассова, Н.К.Скляренко та інших.

Підготовлений таким чином фахівець-магістр може, представляючи доволі повну картину життя Польщі, підготувати і викладати спеціальний курс «(Лінгво)країнознавство Польщі», працювати у різноманітних вікових і цільових групах, зокрема, у ВНЗ в рамках підготовки полоністів, викладаючи польську як другу слов'янську (Інститут філології) або другу іноземну мову (Інститут міжнародних відносин, Славістичний університет), викладаючи короткі ознайомчі курси (заочне відділення філології), мову фаху, спеціальний переклад (Військовий інститут, географічний, історичний факультети), готуючи кандидатів до складання сертифікаційних іспитів та у підготовці перекладачів, діяльність яких без так званих фонових знань є неможливою, проводячи курси загального напрямку для бажаючих (Польський центр), гуртки і факультативи для осіб польського походження, підготовки фахівців різного напрямку для виїзду на роботу (медичні сестри, будівельники, викладачі тощо), додаткові та індивідуальні заняття тощо.

Курс лінгвокраїнознавства або елементи культури у курсі іноземної мови (польської) є невід'ємною складовою формування іномовних компетенцій (лінгвокраїнознавчої компетенції – ЛКК) фахівця з іноземної мови та підготовки іноземців до складання сертифікаційних іспитів з польської на різних рівнях володіння мовою і, передусім, важливою умовою розвитку міжкультурної взаємодії. Досягнення певного рівня сформованості ЛКК як кінцевого результату полікультурної освіти і виховання передбачає засвоєння елементів іншомовної культури народу, мова якого вивчається.

Оволодіння мовою і навчання іноземної мови складається з трьох взаємопов'язаних компонентів: користування цією мовою, усвідомлення природи цієї мови, розуміння рідної культури та іноземної культури народу, мова якого вивчається. Кожна з цих частин є невід'ємним елементом професійної підготовки майбутніх викладачів ІМ. Надзвичайно важливо, щоб такі фахівці самі усвідомлювали наявність і характер аналогів і контрастів між їхньою рідною та іншомовною культурами, бажали та вміли розвивати у своїх слухачів толерантне, позитивне ставлення до іншомовних та іншонаціональних культур, а також набували вміння долати комунікативні бар'єри та лінгвокраїнознавчі відмінності між цими культурами з метою майбутнього сприяння гармонійному та всебічному розвитку своїх учнів на основі гуманістичного підходу. Ми не можемо погодитися із відомим визначенням Г.Д. Томахіна, що процес навчання іноземній мові з урахуванням лінгвокраїнознавчого підходу містить не лише протиставлення двох мовних систем, а й конфронтацію двох культур, кожна з яких має свої особливості. На нашу думку, йдеться передусім про взаємодію культур, їхній діалог, адже людина, яка пізнала іншу культуру, стає іншою, багатшою, толерантнішою, більше цінує власну і поважає інші культури.

Це означає, що заняття з ІМ має бути спрямоване на усвідомлення студентами спільних та відмінних рис у рідній та іншомовних культурах і на підготовку студентів до участі у *діалозі культур*, який передбачає: визнання рівності й гідності різних культур; визнання лінгвістичних та культурних прав різних етносів, представників соціальних субкультур; свідоме володіння етикою міжкультурного спілкування; готовність до спільної діяльності, соціальної і професійної співпраці; високий рівень професійної кваліфікації та культури (включаючи комунікативну); психологічну готовність до спілкування з людьми інших поглядів, стилів та образів життя; володіння технологією улагодження конфліктів, наявність почуття соціальної відповідальності; достатній рівень культури спілкування, мовленнєвий такт; мовну та культурну толерантність.

Саме конфронтації культур і варто запобігати, особливо в умовах, коли спільне історичне минуле створює передумови для нетолерантного сприйняття інокультурних звичаїв, зокрема релігійних переконань. Викладачі польської знайомі із ситуаціями, коли слухач відмовляється, наприклад, розучувати і співати польські колядки, святкувати польське Різдво, мотивуючи православним віросповіданням. У такому випадку варто передусім проаналізувати власні дії викладача – чи достатньо коректними були наші задуми та їхнє втілення, можливо, достатньо обмежитися прослуховуванням таких творів, роботою із текстами колядок у межах вправ із аудіювання та переглядом інформативного відео про святкування Різдва, фрагментом художнього фільму, рекламним роликом із подібним сюжетом. Часто викладачі – носії культури – не усвідомлюють небажання слухачів з головою занурюватися у культуру, проте завжди можна спробувати опинитися на місці слухача, якому, наприклад, для кращого пізнання культури пропонують взяти участь у ритуалі жертвоприношення чи скуштувати страву, яка є табу для цієї людини (свинина) або просто незвичною (сира риба, смажені цвіркуни тощо). Викладач повинен тверезо замислитися над тим, що має більше значення – «геніально» задуманий ним процес чи великий результат, якого необхідно досягти в результаті таких занять – виховання патріотизму і гордості за власне на тлі толерантності й поваги до «іншого».

Так само трапляються ситуації, коли власні релігійні табу переносяться на носіїв іншої культури із оціночними характеристиками. Наприклад, ставлення до люстрацій, азартних ігор чи штучного переривання вагітності, особлива роль постаті Яна Павла II для поляків та інші моменти можуть викликати бурхливе несприйняття у слухачів-представників інших культур. Для американців азартні ігри є звичним явищем і їх схвалюють, особливо якщо йдеться про осіб старшого віку, які мають кошти, багато вільного часу і так його проводять. Агресивна поведінка викладача, який напучує слухачів, повчає їх, нав'язує відмінні переконання, оцінює інші культури критично, зверхньо є неприйнятною, так само як і несвідоме ставлення до цієї проблеми. Необхідно усвідомити потребу вироблення коректного і виваженого підходу «news not views».

До факторів, які блокують взаєморозуміння та взаємодію в процесі спілкування з представниками іншої культури, окрім існуючих стереотипів, безпідставних негативних установок, забобонів, упередження та некритичного засвоєння стереотипних суджень, нами віднесено також недостатні знання комунікативного рівня вживання розмовних формул, способів мовленнєвої реакції на висловлювання співрозмовника, неправильне використання стилістично забарвлених

кліше, що призводить до непорозуміння. Негативні стереотипи тієї чи іншої нації блокують взаємодію, заважають діалогу, входять до фіксованої установки, створюють негативний настрій на сприйняття нової культури, призводять до афективних чи негативних реакцій, до виникнення психологічних бар'єрів, неприйняття чужої культури. Все це може стати причиною небажання вивчати іноземну мову або ж недбайливого ставлення до навчання.

Суттєвого перегляду вимагає традиційне співвідношення рідної та чужої культури у програмах, навчальних посібниках та підручниках: вочевидь, взаємодія культур виникає не лише у ситуаціях знайомства на заняттях з новою для студента іншомовною культурою, а в його умінні використовувати власну культуру під час спілкування іноземною мовою.

У межах же польсько-української культурної взаємодії можна створити цілий перелік контроверсійних тем чи постатей, про які варто згадувати у рамках курсу, проте робити це виважено і толерантно. На заняттях з лінгвокраїнознавства ми пропонуємо майбутнім магістрам підготувати такий перелік для загального обговорення, у процесі обговорення перевірити власні компетенції та запропонувати власний варіант презентації однієї з тем – у вигляді вправ, завдань, тестів чи іншого ілюстративного матеріалу, спираючись на *Leksykon kultury polskiej dla cudzoziemców*.

Національно-специфічні елементи культури відіграють значну роль у процесі міжкультурної комунікації: при спілкуванні з іноземцями, навчанні іноземних мов, перекладі, сприйнятті різного роду текстів, телепередач й відео фрагментів. Сам акт міжкультурної комунікації матиме місце за умови адекватного взаєморозуміння усіх учасників комунікативного акту, які належать до різних національних культур. Так, трапляється, що наші співвітчизники, добре оволодівши лінгвістичною компетенцією, не засвоїли основних етикетних норм, які у нашій культурі не мають ультимативного характеру, наприклад, при привітанні або знайомстві ми часто не посміхаємося, не дивимося у вічі, не вживаємо усталених формул-реакцій, комплементів, що у польській (і не лише) культурі сприймається як невихованість, а часом – ворожість. І так було протягом століть – пам'ять народу зафіксувала у поляків згадки про невихованість і ворожість «таємничих» сусідів. Зараз найкращий час, аби цей стереотип змінити, у чому може зарадити добре спланований курс лінгвокраїнознавства.

Тому в основу навчання іноземної мови покладено формування певного рівня комунікативної компетенції, складовою якої є лінгвістична та країнознавча компетенції, тобто знання, уміння і навички

використовувати у спілкуванні та пізнанні іншомовні лінгвістичні та країнознавчі реалії. Готовність вступати до міжкультурного спілкування з використанням іноземної мови – одна з головних цілей навчання іноземної мови на сучасному етапі. У рекомендаціях Комітету з питань освіти при Раді Європи щодо навчання іноземних мов наголошується на необхідності формування навичок міжкультурного спілкування, а саме: здатності встановлювати зв'язок між власною та іноземною культурою; готовності виконувати роль посередника між різними культурами, ефективно керувати розв'язанням конфліктів. У процесі навчання іноземних мов лінгвокраїнознавство виступає не лише як галузь науки про мову, а як інструмент більш глибокого й суттєвого вивчення світу носіїв мови, їхнього способу життя, культури у широкому етнографічному сенсі, національного характеру, менталітету.

Лінгвокраїнознавство – це не відомості про країну, що викладаються іноземною мовою, а, по-перше, спеціальний курс навчання іноземної мови, у ході якого ті, хто навчаються, отримують країнознавчу інформацію не тільки і не стільки для вирішення загальноосвітніх завдань, скільки для розширення об'єму фонових знань, що забезпечують успішну комунікацію іноземною мовою, а, по-друге, свідоме змістове наповнення усїєї навчальної літератури необхідним для оволодіння такою компетенцією матеріалом. Лінгвокраїнознавство – частина культури і, водночас, засіб трансляції однієї культури в іншу, знання про країну й засвоєння людиною цінностей культури.

У контексті згаданого неможливо не розглянути *потреб урахування рідної мови і культури осіб*, що навчаються, у процесі оволодіння іномовними та інокультурними компетенціями та наповненості *навчальної літератури* інформацією та вправами лінгвокраїнознавчого характеру. Воно, зокрема, дозволяє: попередити мовну та лінгвокраїнознавчу інтерференцію; позбавити тих, хто навчається, від невірних уявлень про нерідну культуру, обґрунтованих дією національних стереотипів; розширити сферу комунікації (надається можливість поговорити про себе); сприяти створенню на заняттях і у групі в цілому атмосфери комфорту і довіри; сприяти розвитку приязних, дружніх відносин та взаєморозуміння між носіями двох мов; підвищити мотивацію при вивченні іноземної мови шляхом залучення актуальних, привабливих для тих, хто навчається, тем; забезпечити усвідомлене засвоєння матеріалу; досягти адекватності розподілу засобів і зусиль; навчити перекладу.

Усе це сприяє зростанню ефективності методики навчання. Робота зі спеціалізації навчальної літератури з урахуванням мови і культури

веде до створення: 1) двомовних підручників; 2) національних варіантів типових підручників; 3) додатків до типових підручників (Biłeńka-Swystowicz Ł., Jarmoluk M. *Uczę się polskiego: Podręcznik języka polskiego dla uczniów 5-7 klasy ukraińskich szkół średnich.* – Kijów, 1998; Konopka B. *Podręcznik języka polskiego dla środowisk rosyjskojęzycznych.* – Cz. 1. – Warszawa, 1999; Szapkinia O. N., Ananiewa N.E., Tichomirowa W. J. *Polskij jazyk w szkole: Naczelnyj kurs.* – Poznań, 1998; Köttgen A. *Spotkania: Ein Polnischlehrwerk für Erwachsene.* – München, 1989; Kowalska M. *Język polski w 4 tygodnie: Deutsche Version: Polnisch in 4 Wochen.* – Warszawa, 2003; Lewiński P. *Grammatica teorico pratica della lingua polacca.* – Napoli, 2004; Posingerova K., Seretny A. *Czy Czechów jest trzech? Ucebnice polskeho jazyka pro Cechy.* – Kraków, 1992; Posingerova K., Seretny A. *Coraz bliżej Polski: Ucebnice polskeho jazyka pro Cechy.* – Praha-Kraków, 1997; Pancikova M., Stefańczyk W. *Po tamtej stronie Tatr: Ucebnica polstiny pre Slovakov.* – Kraków, 1998; Pasięka M., Krajewski G., Klingborn S. *Tandem językowy: Teoria i praktyka na przykładzie polsko-niemieckim.* – Wrocław, 2003; Pasięka M., Klingborn S. *Polsko-niemiecki tandem językowy: Wskazówki i zadania dla początkujących.* – Wrocław-Dresden, 2005).

Аналіз підручників польської мови, орієнтованих на певний контингент іноземців, показує, що для установки каналів зв'язку L1 (C1 – вихідна культура) та L2 (C2 – польська культура) авторами підручників використовуються такі прийоми: формулювання установки на урахування L1 (C1); констатація аналогів L1 (C1) та L2 (C2); констатація контрастів L1 (C1) та L2 (C2); порівняльний аналіз фактів L1 (C1) та L2 (C2) з урахуванням потенційних джерел інтерференції; використання перекладу; використання словника; використання L1 у якості метамови підручника; залучення C1; залучення контактів C1 і C2; залучення C2 (C1), відбитої крізь призму C1 (C2); використання залучення Cn (C1), відбитої крізь призму C1 (Cn), де Cn – інша культура, крім C1 і C2; неадекватне використання L2 (C2) під інтерференційним впливом L1 (C1).

Форми урахування L1 і C1 змінюються залежно від того, у якому компоненті уроку чи підручника у цілому (передмова, текст уроків, заключна частина, додатки) використовується той чи інший прийом з вищезгаданих. До основних компонентів уроку відносимо: 1) експлікації (представлення граматичного, лексичного іншого мовного матеріалу шляхом пояснення правил, використання таблиць, коментарів тощо); 2) тексти; 3) вправи; 4) форми зорової наочності. Треба відзначити, що канали лінгвокультурного контакту в підручнику будуть несиметричними залежно від рівня аналізу. Лінгвокультурна взаємодія може виникати на таких рівнях: мови – графічний, фонетичний, лексичний (слова),

фразеологічний (словосполучення), граматичний, прагматичний; мовлення – стилістичний, нормативний, узуальний; комунікативний – тематичний, ситуативний; екстралінгвістичний – реалії, мова жестів, невербальна поведінка, ідеологія, ментальність.

Таким чином, форми урахування мови і культури тих, хто навчається у підручнику польської як іноземної визначаються трьома основними параметрами: прийомами установалення каналів зв'язку L1 (C1) та L2 (C2), компонентами уроку (підручника) та рівнями аналізу. Зіставлення усіх трьох параметрів і дає реальну картину урахування L1 (C1) у підручнику. Завдання такого типу пропонуються студентам на практичних заняттях у рамках курсу лінгвокраїнознавства.

Знайомство з країною, мова якої вивчається, здійснюється, зокрема, на базі спеціально дібраних навчальних текстів, які таким вимогам:

а) *цілеспрямованість* – відібраний текстовий матеріал має комплексно реалізовувати цілі навчання іноземної мови у ВНЗ: практичну, виховну, загальноосвітню, розвиваючу. Так, для реалізації практичної цілі тексти повинні реально моделювати сфери спілкування, комунікативні ситуації і презентувати мовленнєві засоби для їх вирішення; для загальноосвітньої – бути інформаційно наповненими та автентичними, тобто відтворювати реальну ситуацію дійсності у країні, мова якої вивчається; для розвиваючої – сприяти розвитку пам'яті, мислення, уявлення студентів тощо;

б) *функціональність* – тексти мають відповідати методичним функціям добору у системі навчання: презентація мовного матеріалу, навчання видам мовленнєвої діяльності, стимулювання дискусії, тексти-моделі вирішення комунікативних завдань, тобто відображати зміст навчання;

в) *країнознавча актуальність та адекватність* – тексти повинні містити інформацію як про країну, мова якої вивчається, так і про рідну країну, загальнолюдські цінності, зокрема, має навчати передавати отриману інформацію. При цьому, зміст текстів про культуру іншої країни – це функціональна інформація, а саме – предмет навчального, професійного, культурного й побутового спілкування, а коментар до нього – фонові інформація, яка містить відомості про норми та традиції спілкування;

г) *адаптованість* – тексти повинні відповідати рівневі знань, навичок та умінь студентів певного етапу навчання. До параметрів, за яким визначається адаптованість тексту, можна віднести: мовленнєву форму (опис, розповідь, міркування), тему, зміст, мовний матеріал, композицію, зовнішнє оформлення та об'єм тексту. Так, розповідь

виявляється найбільш легкою і цікавою формою для студентів за композицією та зовнішньому оформленню (початок події – розвиток – кінець). Зокрема, критерій адаптованості передбачає і опору на уміння, сформовані у студентів у процесі вивчення рідної й іноземної мов у школі: знайомство з мовленнєвими формами, робота з текстом, уміння в рецепції та відтворенні текстів (текстової діяльності) тощо;

д) *стимулювання інтересу студентів до навчальної діяльності* – відібрані тексти обов'язково мають бути спрямованими на зацікавленість у тих, хто навчається, і бути мотивованими з огляду на інтелектуальні здібності студентів, їхні прагматичні інтереси (матеріал, що вивчається, є необхідним для спілкування у різних сферах їх майбутньої професійної діяльності – соціальна мотивація), естетичні та емоційні потреби (робота з текстом дає відчуття задоволення, відповідає естетичним смакам – емоційна мотивація).

Сказане стосується усіх слухачів, передусім тих, які володіють мовою на високому рівні. Саме на цьому етапі починає здаватися, що, нарешті, нова мова перестає бути «чужою», а водночас з'являються проблеми у розумінні розмовного, нестаранного мовлення, жаргонних, регіональних висловів, жартів, гри слів, натяків, алюзій, інших інтертекстуальних елементів. Таким чином, іноземець, розуміючи окремі елементи висловлювання, некоректно інтерпретує увесь текст. Якщо пошукати наявний фразеологізм чи навіть евфемізм, можна у відповідному словнику (*Słownik Eufemizmów Polskich / Anna Dąbrowska*. – Warszawa: PWN, 1998. – 282 s.; *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego* Piotra Müldnera-Nieckowskiego; *Nowy szkolny słownik frazeologiczny* Piotra Müldnera-Nieckowskiego і Łukasza Müldnera-Nieckowskiego; *Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny* Stanisława Bąby і Jarosława Liberka; *Słownik frazeologiczny języka polskiego* Stanisława Skorupki), то словника усіх контекстів польської культури – від давнини до сучасності – наразі не існує (хоча спробою такого довідника є двотомна праця проф. Єжи Бральчика *Leksykon zdań polskich, Leksykon nowych zdań polskich*, у яких автор намагався у 250 нарисах описати найбільш значимі вислови польської масової культури до 1970 року та після нього або його ж *Polak potrafi: przysłowia, hasła i inne polskie zdania*) хоча б тому, що він мав би постійно поповнюватися.

Засоби інтернету дозволяють включити доробок, зокрема, професора Бральчика до програми підготовки магістрів хоча б за рахунок залучення його коротких відеовиступів – для усного перекладу, реферування тощо [<http://www.bralczyk.pl>]. Ми також рекомендуємо включати активне ознайомлення з серією Дольносьльонського видавництва *A to*

Polska właśnie, кожна позиція з якої становить цінний збір інформації на різноманітні теми польської культури: Anna Dąbrowska *Język polski*; Rafał Habielski *Polski Londyn*; Jacek Kuroń *PRL dla początkujących*; Krystyna Bockenheim *Przy polskim stole*; Izolda Kieć *W kabarecie*; Henryk Samsonowicz *Tysiącletnie dzieje Polski*; Andrzej Wojciech Mikołajczyk *Łacina w kulturze polskiej*; Jacek Kołbuszewski *Kresy*; Andrzej Nieuważny *My z Napoleonem* та інші, присвячені постатям письменників, політичних діячів, видатним місцям, історичним подіям. Ця серія повинна бути настільною у кожного полоніста, адже у кожній книжці автор на багатющому ілюстративному матеріалі описав свою улюблену тему польської культури, тексти сповнені любов'ю і теплом, є дуже інформативними.

Обов'язково залучати і більш формалізовані, довідкові видання – словники, енциклопедії з історії, культури, історичних постатей, літературних персонажів, пам'ятаючи про потребу сформувати навички і уміння користування довідковою літературою у слухачів, що навчаються іноземної мови, зокрема, Sinielnikoff R., Prechitko E. *Wzory listów polskich*. – Warszawa, 2002; Grzenia J. *Słownik nazw własnych. Ortografia, wymowa, słowotwórstwo i odmiana*. – Warszawa, 1998; Jarząbek K. *Gestykulacja i mimika. Słownik*. – Katowice, 1994; тритомний *Szkolny słownik historii Polski*. – t.I. *Od pradziejów do roku 1795*; t.II. *Czasy porobiorowe 1795-1918*; t.III. *Polska Odrodzona*; Kaczorowski B. *Słownik szkolny. Zabytki kultury polskiej* та *Słownik szkolny. Postacie historyczne* pod red. Bogdana Jagiełło. На особливу увагу заслуговують довідкові видання, підготовлені спеціально для потреб навчання польської як іноземної: Kita M., Polański E. *Słownik tematyczny języka polskiego*. – Warszawa, 2002; *Kultura polska. Silva rerum*, pod red. R. Cudaka i J. Tambor. – Katowice, 2002; Kita M., Skudrzykowa A. *Człowiek i jego świat w słowach i tekstach*. – Katowice, 2002; Bajor E., Madej E. *Wśród ludzi i ich spraw*. – Warszawa-Łódź, 1999; nowe, zmienione wydanie: *Wśród ludzi i ich spraw: podręcznik do języka polskiego dla poziomu średniego B2 i zaawansowanego C2*. – Łódź, 2006.

Майбутні магістри у процесі навчання повинні досягти високого рівня мотивації до усвідомлення, що у навчанні неможливо зупинятися, потреби постійного поповнення своїх знань, навички збирання необхідних допоміжних матеріалів, оновлення і поповнення своєї полоністичної бібліотеки. Вичерпати лінгвокраїнознавчу тематику практично неможливо, з'являються нові методи, підходи, бачення, теми, отже фахівець повинен тримати руку на пульсі, не обмежуватися старими напрацюваннями, які вже можуть не задовольняти актуальних потреб навчання.

Невипадково останнім часом з'явилася ціла добірка посібників для іноземців із навчання читання польською мовою на високому рівні, які ставлять собі за мету формування не лише умінь читання зі зрозумінням, письма та говоріння, а й лінгвокраїнознавчої компетенції. Попередні розробки польських авторів на тлі появи сертифікаційних вимог недостатньо задовольняють потреби навчання польської як іноземної, і, хоча на заняттях із лінгвокраїнознавства студенти повинні ознайомитися із цими позиціями (Ligara B. *Rendez-vous z kulturą polską: Podręcznik polskiego dla humanistów. – Cz.2. – Kraków, 1990; Miodunka W., Wróbel J. Polska po polsku. – Warszawa, 1986; Awdiejew U., Dąbska E., Lipińska E. Jak to napisać? Ćwiczenia redakcyjno-stylistyczne dla studentów polonijnych. – Kraków, 1986; Czarnecka U., Gaszyńska M. Polubić Polskę: Ćwiczenia w czytaniu dla studentów zaawansowanych, Cz. 2. – Kraków, 1992; Czarnecka U., Gaszyńska M. Zrozumieć Polskę: Ćwiczenia w czytaniu dla studentów zaawansowanych, Cz. 1. – Kraków, 1990; Mędak S. Język polski a la carte: Wybór testów z języka polskiego dla obcokrajowców. – Kraków, 1995; Butcher A., Guziuk-Świca B., Zimnak M. Powiedzmy to sobie: Ćwiczenia form wypowiedzi dla studentów zaawansowanych. – Kraków, 1995), основну увагу ми радимо приділити найновішим виданням: Laskowska-Mańsko A. *Bliżej Polski: Wiedza o Polsce i jej kulturze, cz. I. – Lublin, 2003; Sinielnikoff R., Prechitko E. Wzory listów polskich. – Warszawa, 2002; Kita M., Skudrzykowa A. Człowiek i jego świat w słowach i tekstach. – Katowice 2002; Serafin B., Achtełik A. Miło mi panią poznać: Język polski w sytuacjach komunikacyjnych. – Katowice, 2001; Lipińska E. Księżyc w butonierce: Ćwiczenia dla cudzoziemców doskonalące sprawność rozumienia ze słuchu na podstawie tekstów Andrzeja Sikorowskiego. – Kraków, 2004; Dobesz U. *Spacer po Wrocławiu: Teksty do ćwiczeń w czytaniu, mówieniu i pisanii dla cudzoziemców. Poziom średniozaawansowany i zaawansowany. – Wrocław, 2004.***

Значний інтерес у контексті формування лінгвокраїнознавчої компетенції становлять посібники для роботи з текстами різного спрямування, підготовлені у рамках серії «Język polski dla cudzoziemców» видавництва UNIVERSITAS.

Це, зокрема, антологія польських гуморесок, призначена для іноземців, що досконало володіють польською, та поляків у різних куточках світу (Lipińska E. *Lektury podręczne: Antologia tekstów satyrycznych dla cudzoziemców, którzy dobrze znają język polski. Poziom zaawansowany C1, C2. – Kraków: UNIVERSITAS, 2007*), яка містить методичні вказівки для викладача чи самостійної роботи, пропозиції вправ до певних текстів, словничок до кожного тексту, який передбачає самостійний переклад рідною мовою учня. Авторка, вочевидь, керувалася як власними

смаками при доборі текстів, так і намаганням у короткій виборці найповніше представити класику польської гуморески, а також вимогою різноманітності дібраного матеріалу (фрашки, новели, афоризми). Дійсно, на високому рівні володіння іноземною мовою часто складається хибне уявлення про повноту компетенції розуміння мови, яка вже і не здається іноземною, проте саме у цей момент і з'являються труднощі розуміння жартів, розмовної, нестаранної мови, гри слів, сатиричних текстів, усього, що ґрунтується на екстралінгвістичній інформації, культурно-історичних фактах або перебуває у соціокультурній площині. Тому, розуміючи усі слова в тексті, іноземець має проблеми із відтворенням фонові складові. Збірка відповідає тематиці текстів для рівня С2, що вимагають виконання таких комунікативних ролей:

TEMAT	ROLE KOMUNIKACYJNE	TEKST
Ludzie	znajomi, obcy, członkowie rodziny (mąż – żona, teściowa – syn – synowa, kochankowie, pracodawca – pracownik, telefonujący)	Jak zawsze Trzy tygodnie po ślubie Tylko się nie denerwuj Z życia towarzyskiego Jak kochać się bawić? Jak kochać gadać bez sensu? Jak doradzać synowej?
Praca	przełożony – podwładny	Krytyk i minister Jakie cechy powinien mieć dobry szef?
Sport	uprawiający sport	Tydzień drugi
problematyka zdrowotna	pacjent	Chory mąż Psychoanaliza Jak nie stać się pacjentem na wakacjach?
Podróże	turysta	Lizboña
Media	czytelnik	Podręczny tytułarz

Серед тем, які відповідають вимогам сертифікації польської як іноземної є такі:

TEMAT	INFORMACJA	TEKST
Edukacja	Żart o egzaminie	Studencka przestroga
Kultura i rozrywki	Informacja o piosenkarce w Delhi, żart o nudnej sztuce teatralnej, grze w karty i polowaniu	Podręczny tytułarz
Przyroda i rozrywki	Wiadomość o zatrutych rybach i palącym się lesie	Podręczny tytułarz
Nauka i technika	Czołowe zderzenie dwóch pociągów	Podręczny tytułarz

Aktualne społeczne i ekonomiczne problemy	Ekstradycja	Podręczny tytułarz
---	-------------	--------------------

Тексти, запропоновані в антології, дозволяють викладачеві самостійно добирати вправи і завдання на усіх етапах роботи з текстом, зокрема, дописування початку чи завершення тексту, складання «розсипанок», добір синонімів тощо. Ми пропонуємо також переклад, заміну стилю, діалогу на розповідь і навпаки, реферування і переказ, проведення інтерв'ю, диктант, а фразки і афоризми можуть слугувати темами для дискусій або письмових роздумів.

Аналіз змісту та джерел формування мовної ментальності дозволяє припустити, що оскільки сукупність елементів будь-якої культури не обмежується національними елементами, то для забезпечення мовної взаємодії необхідним виявляється опис і тих елементів, які стали невід'ємною частиною певної культури (наприклад, *kabaret* чи акторська пісня у польській культурі). Оскільки цілі вивчення мови визначаються приналежністю людини до власної соціокультурної групи в рідній мові, у процесі навчання прояви національної культурної специфіки виникатимуть обов'язково. Зокрема, навчання тільки літературних стандартів іноземної мови на рівні культурної взаємодії значною мірою звужує і збіднює мовну ментальність студента, а отже – його комунікативні можливості. Неодноразово доводилося стикатися із ситуацією, коли студенти молодших курсів, виїжджаючи на включене навчання, не були упевнені у тому, як звертатися до своїх однолітків (використовуючи форму *pan, pani* чи на «ти»), у той час, коли компетенцію спілкування з викладачами чи старшими особами було сформовано. У такому зв'язку здається доречною думка Л.В.Щерби, що літературна мова усіх часів і народів ніколи не збігалася із повсякденною розмовною мовою, залишаючись певною мірою «іноземною мовою». Таким чином, у нагоді може стати передбачений програмою курс розмовної польської мови та с/к «Етика мовленнєвої поведінки».

Учасники діалогу культур для досягнення СКК повинні володіти стандартизованими зразками повсякденної поведінки, що використовуються носіями мови у різних ситуаціях спілкування. Під стандартами комунікативної поведінки (СКП) ми, услід за О.Л. Красковською, розуміємо одиницю навчання етикетної поведінки, що вміщує певні лінгвістичні характеристики і відбиває культуру поведінки носіїв мови відповідно до ситуацій і умов міжкультурного

спілкування [2, 15]. Це означає, що СКП можуть містити:

вербальний компонент (певні мовленнєві формули, кліше, вибір лексики та граматичних структур, інтонаційні характеристики тощо);

невербальний компонент (міміка, жести, пози, зона комфорту між комунікантами та ін.);

соціальний компонент (institutional) (умови, правила та норми взаємодії комунікантів).

Для успішної організації та проведення навчання студентів польськокомовних СКП варто передусім дібрати навчальний матеріал, у якому СКП демонструються в усному (відеофонограми з автентичних навчальних відеокурсів) і письмовому (зразки текстів різних жанрів) контекстах; та який містить нову інформацію про СКП (інформаційно-пізнавальні тексти (ІПТ) для читання та аудіювання); і передбачає опрацювання вербального компонента СКП (діалогізразки). На початковому етапі ми радимо використовувати наявні посібники із навчання аудіювання та говоріння, які базуються на відповідному текстовому матеріалі (Gałyga D. *Ach, ten język polski: Ćwiczenia komunikacyjne dla początkujących*. – Kraków, 2001), на середньому – Szelc-Mays M. *Coś wam powiem: Ćwiczenia komunikacyjne dla grup średnich*. – Kraków, 2002, а також збірники, що навчають письма стандартних етикетних та бізнесових текстів (Zgólkowie H. i T. *Językowy savoir-vivre: Praktyczny poradnik posługiwania się polszczyzną w sytuacjach oficjalnych i towarzyskich*. – Warszawa: Książka i Wiedza, 2004.; Drygalski Z., Rozmiarek J. *Listy i pisma użytkowe. 500 gotowych wzorów*. – Warszawa: Książka i Wiedza, 2004; Miller S. *E-mailowy savoir-vivre*. – Poznań, 2003; Bańkowska E., Jagodzińska i inni *Praktyczna stylistyka nie tylko dla polonistów*. – Warszawa: Książka i Wiedza, 2003). На рівні B2 і C2 використовуються такі джерела: Dobesz U. *Spacery po Wrocławiu: Teksty do ćwiczeń w czytaniu, mówieniu i pisaniu dla cudzoziemców: poziom średnio zaawansowany i zaawansowany*. – Wrocław: Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, 2004; Lipińska E., Dąbska E. *Kiedyś wrócisz tu... – cz. 1. – Gdzie nadwiślański brzeg*. – Kraków: Universitas, 2003; Lipińska E., Dąbska E. *Kiedyś wrócisz tu... – cz. 2. – By szukać swoich dróg i gwiazd*. – Kraków, 2005; Lipińska E. *Księżyc w butonierce: Ćwiczenia dla cudzoziemców doskonalące sprawność rozumienia ze słuchu na podstawie tekstów Andrzeja Sikorowskiego*. – Kraków, 2004.

Зміст основних 5 позицій, що використовуються у процесі оволодіння стандартами польськокомовної комунікації та етикетної поведінки представлено у таблиці:

<p>Gałyga Danuta Ach, ten język polski: Ćwiczenia komunikacyjne dla początkujących</p>	<p>Szelc-Mays Magdalena Coś wam powiem: Ćwiczenia komunikacyjne dla grup średnich</p>	<p>Zgółko-wie Halina i Tadeusz Językowy -savourvivre: Praktyczny poradnik posługiwania się polszczyzną w sytuacjach oficjalnych i towarzyskich</p>	<p>Bańkow-ska E., Jagodzińska i inni Praktyczna stylistyka nie tylko dla polonistów</p>	<p>Kuziak M., Rzepczyński Jak pisać?</p>
<p>1. Co kraj, to obyczaj 2. Koniec języka za przewodnika 3. Mądry Polak po szkodzie 4. Dobra wieść, kiedy niosą jeść 5. Pierwsza myśl najlepsza 6. Szlachetne zdrowie... 7. Nie to ładne, co ładne, ale co komu się podoba 8. Jaka praca, taka płaca</p>	<p>1. Powitanie, pożegnianie, przedstawianie się i reakcje, wyrazy grzeczności i reakcje 2. Sposoby zwracania się 3. Pytanie o informacje, udzielanie informacji, brak informacji, zdziwienie 4. Przepraszanie, wybaczenie 5. Opinie, zdania 6. Niezadowolone, irytacja 7. Negacja, potwierdzenie, akceptacja 8. Prośba, odmowa, obietnica 9. Żal, dezaprobaty, rozczarowanie</p>	<ul style="list-style-type: none"> • o sposobach powitań i pożegnań • sposobach zwracania się do różnych osób • jak przedstawiać się i zawierać znajomości • jak rozpocząć i zakończyć rozmowy telefoniczne • jak na-leży przeproszać • jak przekazywać życzenia i pozdrowienia • jak rozpocząć i zakończyć listy • jak sformułować zaproszenie • jak pisać życiorys albo CV 	<p>I. Praktyczna stylistyka – podstawowe zagadnienia</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. O komunikacji językowej 2. Z problematyki stylu 3. O tekście 4. Gatunek wypowiedzi 5. Stylizacja. Intertekstualność 6. Kompozycja i spójność wypowiedzi językowej. Strategiczne pozycje tekstowe 7. Układ graficzny strony i całości pracy. Bibliografia, przypisy, indeksy <p>II. Gatunki wypowiedzi w analizie stylistycznej</p>	<p>Jak pisać? – opis, opowiadanie, charakterystyka, streszczenie. Jak redagować? – pisma użytkowe (instrukcja, list urzędowy, prywatny, motywacyjny, notatka, odezwa, ogłoszenie, opinia, podanie, podziękowanie, prośba, protokół, przeprosiny, referat, sprawozdanie, telegram, zaproszenie, zapytanie, życiorys, życzenia), pisma publicystyczne (felieton, reportaż, wywiad),</p>

<p>9. Wszędzie dobrze, ale w domu najcieplej Słowniczek tematyczny 10. Gdzie dwóch Polaków, tam trzy zdania 11. Teksty uzupełniające 12. Piosenki</p>	<p>10. Radość, entuzjazm 11. Ostrzeżenie, groźba 12. Propozycja, zgoda, odmowa 13. Gratulacje, życzenia, toasty, komplemany, kondolencje 14. Zaproszenie, pozdrowienia, podziękowania 15. Wątpliwości, pewność, niepewność 16. Rada, przypuszczenie 17. Obawa, zmartwienie, pocieszenie 18. Zakaz, polecenie 19. Perswazja, argumentacja 20. Oburzenie, obraza, lekceważenie</p>	<ul style="list-style-type: none"> • jak pisać podanie, list motywacyjny i list intencyjny • jak przemawiać • o sztuce rozmowy i dyskusowania • savoir-vivre w sieci 	<p>8. Esej – projekcja świadomości 9. Reportaż – uobecnienie prawdy o człowieku i tekście 10. Felieton – w wyostrzonym obiektywie 11. Recenzja jako forma podwójnego dialogu 12. List motywacyjny 13. Streszczenie jako ponadgatkunkowa forma przetwarzania komunikatu III. Gatunki wypowiedzi w szkole esej, reportaż, felieton, recenzja, list motywacyjny, sterszczenie</p>	<p>inne pisma (rozprawka, esej, recenzja, tekst polemiczny, tekst reklamowy, przemówienie, praca dyplomowa i magisterska) Trochę niezbędnej teorii – tekst, logika, stylistyka, retoryka Analiza i interpretacja tekstów Uwagi o technologii tekstów umysłowych Zasady cytowania i sporządzania bibliografii</p>
<p>Преваги: наявність CD – спеціально підготовлені діалоги, адаптовані тексти преси, 10 найтипівших комунікативних ситуацій, багато кольорових ілюстрацій, фото і малюнків, логічна</p>	<p>Преваги: наявність CD – автентичні тексти преси, увесь перелік інтенцій (50 комунікативних функцій), багато кольорових ілюстрацій, фото і малюнків, логічна система вправ, ігри, чітк</p>	<p>Преваги: вичерпний перелік тем, багато стандартних та індивідуальних прикладів, офіційний і неофіційний реєстр послідовно у кожній темі, найновіші дослідження,</p>	<p>Преваги: у III частині запропоновано вправи, критерії оцінювання їхнього виконання, пропозиції уроків, вичерпні приклади, цінна інформація щодо організації письмових</p>	<p>Преваги: теорія і практика, найбільший перелік видів текстів, приклади, завдання і вправи, цінна інформація щодо організації письмових повідомлень, оформлення посилань,</p>

<p>система вправ, карикатури, гумор, чітка структура, передбачувана конструкція уроків, кожен урок становить замкнену систему, розмежовано офіційне і неофіційне спілкування, послідовно впроваджується країнознавча інформація, додаткові тексти, популярні пісні, тематичний словничок, підсумовуючі вправи.</p> <p>Недоліки (для потреб навчання): словничок не тематичний а полекційний, графічне оформлення сторінок зменшує ефективність вправ на розуміння зі слуху.</p>	<p>а структура, систему, розмежовано офіційне і неофіційне спілкування, послідовно впроваджується країнознавча інформація, постійні відсилання до рідної культури учнів, наведено транскрипції текстів для прослуховування.</p> <p>Недоліки: назви уроків, коментарі й завдання англійською, приклади не пізніше 2000 року, розташування ілюстративних складових уроку не надто зручні, несиметричність складності й привабливості вправ, відсутні тестові завдання, підсумовуючі елементи, ключі до вправ.</p> <p>передбачувана конструкція уроків, кожен урок становить замкнену</p>	<p>корисні поради з написання текстів, усної комунікації.</p> <p>Недоліки: наратив-ний характер тексту, відсутність вправ, наочності, приклади «розсипані» у тексті, немає ілюстрацій, малюнків.</p>	<p>повідомлень, оформлення посилань.</p> <p>Недоліки: лише письмові висловлювання, приклади есе, рецензії, репортажу недостатньо відповідають вимогам саме культурознавчої складової, необхідно самостійно добирати тексти, немає ілюстрацій, малюнків.</p>	<p>основи наукового дослідження, зручне графічне оформлення тексту на сторінці, усі приклади відповідають культурологічній тематиці.</p> <p>Недоліки: лише письмові висловлювання, досить обмежена інформація і приклади, небагато ілюстрацій, малюнків.</p>
---	--	--	---	--

Найціннішими ми вважаємо позиції (1,2), що мають аудіоносії і призначені для формування і вправлення умінь розуміння зі слуху, адже вони мають спеціальну систему вправ, у той час як працюючи з іншими джерелами, викладач змушений такі завдання готувати самостійно. Крім того, у підручниковій літературі серії UNIVERSITAS обов'язково враховано потреби учнів відповідно до рівня володіння ними мовою, що відповідають сертифікаційним вимогам.

Наступним кроком є розробка системи вправ для навчання польськомовних СКП, яка складається з двох підсистем, оскільки ми навчаємо студентів вживати СКП у діалогічному (ДМ), монологічному (ММ), писемному (ПМ) і усному мовленні (УМ). У цих підсистемах вправ виділяються три етапи навчання СКП – рецептивний, рецептивно-репродуктивний і продуктивний.

Рецептивний етап передбачає ознайомлення студентів із СКП шляхом їхньої демонстрації, повідомлення нової інформації про СКП, а також порівняння з відповідними СКП у рідній культурі студентів. Для демонстрації СКП в усному контексті доцільно використовувати відеофонограми, які демонструють реальні ситуації спілкування і соціальні контакти у транспорті, магазині, банку, на вечірці, під час розмови телефоном тощо, та знайомлять студентів із невербальним компонентом СКП. Відеофонограми для демонстрації СКП доцільно відбирати з автентичних навчальних відеокурсів, художніх фільмів, телепередач тощо.

Для демонстрації СКП у письмовому контексті необхідно використовувати зразки письмових текстів – друкованих і електронних – різних жанрів (офіційних і неофіційних листів, апікаційних форм, офіційних та неофіційних запрошень, SMS-повідомлень, електронних листів тощо).

Для ознайомлення студентів із суспільним компонентом СКП доцільно використовувати ІПТ, відбір яких здійснюється з автентичних джерел: підручників і посібників, довідкової літератури, журналів, газет, інтернет-сайтів тощо. Можна використовувати дві форми подачі нової інформації про СКП: ознайомлення з новою інформацією лише про той СКП, який опрацьовується на цьому занятті, або ознайомлення з усіма СКП з теми, що вивчається, на першому занятті, які далі опрацьовуються окремо на наступних заняттях.

ІПТ, призначений для читання, повинен містити тлумачний словник, що зазвичай подається після тексту, який допомагає краще зрозуміти інформацію, подану в тексті. Студенти сильних груп можуть ознайомлюватися зі словником самостійно, у слабших групах пояснення

має давати викладач безпосередньо перед читанням тексту. Викладач може на свій розсуд обирати способи семантизації нових/незнайомих лексичних одиниць. Порівняння польськомовних СКП з відповідними СКП у рідній культурі студентів краще здійснювати на основі навчально-комунікативних ситуацій (НКС), які дозволяють аналізувати та порівнювати СКП в усіх культурах одночасно. На цьому етапі студенти виконують рецептивні умовно-комунікативні, рецептивно-репродуктивні та умовно-комунікативні вправи.

2. *Рецептивно-репродуктивний* етап передбачає формування навичок і вмінь використання СКП у ДМ і ПМ. На цьому етапі студенти виокремлюють та опрацьовують вербальний компонент у ПМ. Навчання студентів ДМ з використанням СКП доцільно починати з прослуховування фонограм діалогів-зразків і виділення вербального компонента СКП. Далі йде імітація діалогів-зразків, підстановка інших мовленнєвих одиниць у мовленнєві зразки, обмін репліками, створення мікродіалогів із використанням спеціально створених і природних опор. На цьому етапі студенти виконують переважно умовно-комунікативні й рецептивно-репродуктивні вмотивовані вправи, частина яких виконується в режимі одночасної роботи студентів у парах.

Навчання СКП у ПМ на цьому етапі спрямоване на формування навичок використання позамовних, мовних і мовленнєвих стандартів написання тексту. Доцільно пропонувати студентам рецептивно-репродуктивні вправи й умовно-комунікативні вмотивовані вправи, виконуючи які, вони репродукуватимуть текст, використовуючи допоміжну інформацію. У пам'ятці надається інформація щодо його логічного плану, мовленнєвих зразків, які використовуються при створенні текстів у цьому жанрі, та засоби міжфразового зв'язку при навчанні листування.

3. *Продуктивний етап* навчання СКП передбачає розвиток умінь уживання польськомовних СКП: створення студентами власних діалогів (у ДМ) та написання текстів різних жанрів офіційного та неофіційного стилю: листи-скарги, листи-подяки, електронні листи, SMS-повідомлення, запрошення і відповіді на них, апікаційні форми різних видів, які моделюють процес міжкультурного спілкування в іншомовному середовищі. Створюючи НКС, необхідно мотивувати дії студентів, давати їм соціальні ролі представників різних культур (польської, української). НКС повинні бути також забезпечені відповідним мовленнєвим матеріалом, за допомогою якого студенти реалізовуватимуть комунікативні наміри. На цьому етапі студенти виконують продуктивні комунікативні вправи, частина яких (для

навчання використання СКП у ДМ) виконуватиметься в режимі одночасної роботи студентів у парах.

Крім того, усі вправи мають відповідати сучасним вимогам: до завдання – комунікативності, умотивованості, культурологічної спрямованості, наявності ролей у вправ, зверненості висловлювань; до оптимальної форми організації вправ, використання опор, необхідних для їх виконання; до контролю – визначення об'єктів та форм контролю.

Література

1. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура. Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. – М.: Рус. яз., 1990. – 248 с.
2. Красковська О.Л. Навчання старшокласників загальноосвітніх шкіл моделей комунікативної поведінки британців : дис.... канд. пед. наук:13.00.02 / Красковська Ольга Леонідівна. – К., 2006. – 335 с.
3. Маслова В. А. Лингвокультурология. – М. : «Академия», 2001. – 208 с.
4. Орехова И.А. Формирование лингвокультурологической компетенции в процессе обучения иностранным языкам. // Иностранные языки в школе. – 2004. – №5. – С. 28-30.
5. Пассов Е.И. Коммуникативное иноязычное образование. Концепция развития индивидуальности в диалоге культур. – Липецк: 1998. – 159 с.
6. Томахин Г.Д. Понятие лингвострановедения. Его лингвистические и лингводидактические основы. // Иностранные языки в школе. – 1980. – № 3. – С. 77-80.
7. Томахин Г.Д. Лингвострановедение: что это такое? // ИЯШ. – 1996. – № 6. – С. 22-27.